

РЕЗУЛЬТАТИ КОМПЛЕКСНОГО БАКТЕРІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВМІСТУ ПІХВИ ЗА УМОВ БАКТЕРІАЛЬНОГО ВАГІНОЗУ

Одеський національний медичний університет

Незважаючи на певні успіхи, досягнуті в діагностиці та лікуванні інфекційно-запальних захворювань жіночих статевих органів, поширеність цих захворювань неухильно зростає та становить, за даними різних авторів, від 30 % серед стаціонарних і до 60–65 % серед амбулаторних хворих [2; 3]. Поряд з інфекціями, які передаються статевим шляхом, такими як сифіліс, гонорея, трихомоніаз, хламідіоз, пахова лімфогранульозма, герпетична і папіломавірусна інфекція та ін., вагомим клінічним значенням набувають умовно-патогенні мікроорганізми (УПМ) — мікробіоти урогенітального тракту [1]. Факультативно- й облигатно-анаеробні УПМ, що становлять резидентну мікрофлору урогенітального тракту, за умов реалізації певних екзо- й ендогенних факторів можуть призвести до гнійно-запального процесу статевих органів [5; 8]. Етіологічна структура збудників інфекційних процесів за останнє десятиліття істотно змінилася, що пов'язано з постійною еволюцією бактерій і залученням у патологічні процеси УПМ [2].

Мета дослідження — комплексне визначення широкого спектра УПМ на тлі нормальної флори у виділеннях із піхви жінок різного віку без ознак інфекційно-запального процесу,

але за наявності неспецифічного бактеріального вагінозу.

Матеріали та методи дослідження

Дослідження проводилось у 298 жінок віком від 16 до 64 років. До 1-ї групи увійшли 53 клінічно здорові пацієнтки віком від 18 до 52 років. Лабораторним критерієм включення до цієї групи була величина індексу умовно-патогенної мікрофлори (ІУПМ) менше — 3 ум. од. До 2-ї та 3-ї груп увійшли жінки віком від 16 до 64 років з наявним інфекційно-запальним процесом у піхві різного ступеня вираженості. Критерієм диференціювання їх за групами був ІУПМ, який у 2-й групі становив від -3 до -1 ум. од., а у 3-й групі — більше -1 ум. од. Матеріал для дослідження брали шляхом зішкрібання із задньобочкової стінки піхви урогенітальним зондом у пробірку типу «Еппендорф». Біоценоз піхви досліджували методом полімеразної ланцюгової реакції з використанням набору реактивів «Фемофлор» (ТОВ «НВФ-ДНК-технологія») [4]. Нуклеїнові кислоти виділяли за допомогою набору реактивів «Проба-ГС»; ампліфікацію проводили з використанням ДТ-Lite (ТОВ «НВФ-ДНК-технологія»). За допомогою спеціального програмного забезпечення розраховували кількість (у геном-еквівалентах

на зразок — ГЕ/зразок) загальної бактеріальної маси (ЗБМ), лактобацил і кожної групи УПМ. Статистичну обробку даних проводили методами варіаційного та кореляційного аналізів із використанням пакета прикладних програм Statistica v. 10 (StatSoft, Inc.).

Результати дослідження та їх обговорення

Якісний і кількісний склад досліджуваної мікрофлори у виділених групах подано у табл. 1. Оцінку проводили, враховуючи такі критерії [3; 7]:

— при відносному вмісті лактобактерій більше 90 %, а умовно-патогенних аеробів і анаеробів — менше 10 % від ЗБМ і при кількісному вмісті *Candida spp.*, *Mycoplasma hominis* та *genitium*, *Ureaplasma urealyticum* і *parvum* менше $10^{4.5}$ ГЕ/зразок зараховували як нормоценоз [1; 6];

— у разі поєднання вмісту лактобактерій (більше 90 %) та грибів або мікоплазм (більше $10^{4.5}$ ГЕ/зразок) мікрофлору піхви розцінювали як відносний нормоценоз;

— дисбаланс біоценозу I ступеня констатували при зниженні частки лактобактерій від 90 до 20 % на тлі підвищення вмісту аеробів (аеробний дисбаланс) або анаеробів (анаеробний дисбаланс), а II ступеня — нижче 20 % [1; 4].

Таблиця 1

Кількісний склад біоценозу виділень із піхви залежно від величини індексу умовно-патогенної мікрофлори, Іg ГЕ/зразок, $M \pm m$

Мікроорганізм	Клінічний діагноз за вмістом ІУПМ		
	1-ша група — нормоценоз, n=53, ІУПМ ≤ -3	2-га група — дисбаланс І ст., n=128, ІУПМ > -3; ІУПМ ≤ -1	3-тя група — дисбаланс ІІ ст., n=117, ІУПМ > -1
Загальна бактеріальна маса	7,740±0,037	7,600±0,039*	6,774±0,076**
Нормофлора			
<i>Lactobacillus spp.</i>	7,622±0,039	7,009±0,044*	4,945±0,173**
Факультативно-анаеробні (аеробні) мікроорганізми			
<i>Enterobacteriaceae spp.</i>	3,777±0,109	5,169±0,068*	5,179±0,072*
<i>Streptococcus spp.</i>	0,964±0,205	1,020±0,149	1,753±0,212**
<i>Staphylococcus spp.</i>	1,045±0,205	1,316±0,166	1,309±0,169
Облігатно-анаеробні мікроорганізми			
<i>Gardnerella vaginalis, Prevotella bivia, Porphyromonas spp.</i>	0,923±0,178	2,190±0,193*	3,950±0,267**
<i>Eubacterium spp.</i>	1,840±0,174	3,276±0,165*	4,150±0,202**
<i>Sneathia spp., Leptotrichia spp., Fusobacterium spp.</i>	0,000±0,000	0,465±0,112*	1,301±0,231**
<i>Megasphaera spp., Veillonella spp., Dialister spp.</i>	0,357±0,121	1,038±0,159*	2,704±0,264**
<i>Lachnobacterium spp., Clostridium spp.</i>	0,413±0,138	1,172±0,168*	1,590±0,201*
<i>Mobiluncus spp., Corynebacterium spp.</i>	1,951±0,143	3,010±0,106*	3,085±0,134*
<i>Peptostreptococcus spp.</i>	0,504±0,130	1,184±0,157*	1,830±0,223**
<i>Atopobium vaginalis</i>	0,489±0,123	0,699±0,119	2,356±0,267**
Мікоплазми			
<i>Mycoplasma hominis + genitalium</i>	0,000±0,000	0,023±0,023*	0,467±0,173**
<i>Ureaplasma urealyticum + parvum</i>	1,104±0,228	1,622±0,023*	2,062±0,223**
Дріжджоподібні гриби			
<i>Candida spp.</i>	2,864±0,177	3,197±0,092	2,832±0,137#

Примітка. * — $p < 0,05$ при порівнянні показників 1-ї групи з 2-ю та 3-ю; # — $p < 0,05$ при порівнянні показників 2-ї та 3-ї груп (за t-критерієм).

Аналіз отриманих даних дозволив оцінити стан біоценозу піхви у 1-ї групі як нормоценоз, ЗБМ у цих пацієнток коливалася від 7,0 до 8,0 Іg ГЕ/зразок (медіана 7,7). Вміст лактобактерій становив від 96,3 до 100,0 %, медіана — 98,7 %. Частота розподілу факультативно-анаеробних мікроорганізмів сягала 0,115 ум. од. Серед них най-

частіше траплялись ентеробактерії (98,1 %), стафіло- і стрептококи — 32,1 і 30,2 % відповідно. Однак у кількісному відношенні їх вміст не перевищував $10^{4,7}$ (медіана для ентеробактерій — 10^4 ; для стафіло- і стрептококів — 0). Серед облігатно-анаеробних мікроорганізмів переважали *Mobiluncus spp.* + *Corynebacterium spp.* (81,1 %) і

Eubacterium spp. (69,8 %). У кількісному відношенні їх вміст не досягав 10^4 (медіана для *Mobiluncus spp.* + *Corynebacterium spp.* — $10^{2,2}$; для *Eubacterium spp.* — $10^{2,3}$). Кількість *Gardnerella vaginalis* + *Prevotella bivia* + *Porphyromonas* становила до $10^{3,9}$ (медіана — 0). Рідше траплялися інші представники УПМ. Мікроорганізми родів *Sneathia spp.* + *Leptotrichia spp.* + *Fusobacterium spp.* у пацієнток 1-ї групи не виявлено. Максимальний вміст *Ureaplasma urealyticum* + *parvum* дорівнював $10^{4,6}$; медіана — 0, тимчасом як *Mycoplasma hominis* + *genitalium* у пацієнток 1-ї групи не виявлено. Дріжджоподібні гриби виявлено у відносно невеликій кількості (до $10^{4,4}$, медіана — 3,2), хоча необхідно відзначити, що у 75 % жінок 1-ї групи їх кількість перевищувала 10^3 .

Отримані результати не збігаються з даними інших авторів [1; 4], а саме: за умов нормоценозу піхви виявлено більший вміст *Mobiluncus spp.* + *Corynebacterium spp.* (81,1 %) і *Eubacterium spp.* (69,8 %) порівняно з даними [1], які становлять 30–38 %. Крім того, у наших дослідженнях абсолютна кількість УПМ не перевищувала $10^{4,5}$, а за висновками авторів інших досліджень, можливе підвищення їхнього вмісту при нормоценозі до 10^5 і вище [1; 4]. При проведенні кореляційного аналізу за показниками вмісту мікроорганізмів нами, на відміну від результатів інших дослідників [1; 4], були встановлені позитивні зв'язки між ЗБМ і вмістом лактобактерій (+0,98; $p < 0,05$) і ентеробактерій (+0,51; $p < 0,05$). Відповідно і показники вмісту лакто- й ентеробактерій мали позитивний кореляційний зв'язок (+0,47; $p < 0,05$). Це, на нашу думку, вказує на наявність факторів взаємовигід-

ного співіснування лакто- й ентеробактерій, що забезпечує показники бактеріального обсі- меніння вмісту піхви.

У пацієток 2-ї групи ІУПМ становив від 3 до -1 lg GE/зразок, що дозволило визначити у них дисбаланс I ступеня, а ЗБМ варіювала від 6,0 до 8,0 lg GE/зразок (медіана 7,7). Частка лактобактерій становила від 73,1 до 99,4 %, медіана — 95,0 %. При порівнянні середніх величин було встановлено, що показник ЗБМ у 2-й групі був нижчим, ніж у 1-й, на 1,8 % ($p < 0,05$). Виявлено зниження вмісту *Lactobacillus spp.* (на 8,0 %; $p < 0,05$) при збільшенні майже усіх УПМ. Відповідно показник нормобіоти (ПНБ), який розраховується як різниця ЗБМ і кількості лактобакте- рій, був вищим у 2-й групі, ніж у 1-й (відповідно 0,1 і 0,6 lg GE/зразок). Як і в 1-й групі, з мак- симальною частотою виявлялися ентеробактерії (98,4 %), ста- філо- і стрептококи — у 34,4 і 28,1 % випадків відповідно. Кіль- кість ентеробактерій була істот- но вищою (на 36,9 %; $p < 0,05$), ніж у 1-й групі. При цьому у всіх хворих їх абсолютна кіль- кість була більше 10^4 (медіана для ентеробактерій 5,2 lg GE/зразок). У 2-й групі, як і у 1-й, переважали *Mobiluncus spp.* + *Corynebacterium spp.* (87,5 %) і *Eubacterium spp.* (79,7 %); у кіль- кісному відношенні їх вміст був вищим, ніж у 1-й групі (відпо- відно на 54,3 і 78,0 %; $p < 0,05$ в обох випадках). Медіана для *Mobiluncus spp.* + *Corynebacte- rium spp.* становила $10^{3,3}$; для *Eubacterium spp.* — $10^{3,5}$. Вміст *Gardnerella vaginalis* + *Prevotella bivia* + *Porphyromonas spp.* пере- вищив 10^4 у 22,7 % жінок. Кіль- кість *Atopobium vaginalis* і *Pepto- streptococcus spp.* збільшилась, особливо останнього (на 134,9 %; $p < 0,05$). Також нами частіше

виявлялися *Megasphaera spp.* + *Veillonella spp.* + *Dialister spp.* і *Lachnobacterium spp.* + *Clostridium spp.* — відповідно у 26,6 і 29,7 % випадків, що було ста- тистично значущо порівняно з 1-ю групою (на 76,1 і 96,7 % від- повідно; $p < 0,05$ для обох випад- ків). На відміну від 1-ї групи, у 2-й з'явилися мікроорганізми видів *Sneathia spp.* + *Leptotrihia spp.* + *Fusobacterium spp.* Показ- ники мікоплазм і дріжджоподіб- них грибів суттєво не відрізня- лися від 1-ї групи, що не збіга- ється з даними літератури [1–4].

Отже, характерними для 2-ї групи пацієток виявилися зни- ження ЗБМ, кількості лактобак- терій і поява представників видів *Sneathia spp.* + *Leptotrihia spp.* + *Fusobacterium spp.* і *Mycoplasma hominis* + *genitalium*. Проведений нами аналіз пока- зав ослаблення позитивного ко- реляційного зв'язку між ЗБМ і вмістом лактобактерій (+0,62; $p < 0,05$) та зникнення зв'язку між ЗБМ і вмістом ентеробак- терій. При цьому виявлено чис- ленні позитивні зв'язки серед- ньої сили між показниками фа- культивних і облігатних ана- еробів. Це, у свою чергу, вка- зує на появу в 2-й групі чинни- ків, які сприяють зростанню цих мікроорганізмів. Будь-яких кореляційних зв'язків між міко- плазмами та грибами, як і у 1-й групі пацієток, не виявлено.

Зміни, що є характерними для 2-ї групи, у 3-й групі були значно більш виражені: ІУПМ був більшим — 1 lg GE/зразок, що дозволило діагностувати дисбаланс II ступеня. Відзначе- но значне зниження ЗБМ, яке було меншим, ніж у 1-й групі, на 12,5 і меншим, ніж у 2-й, на 10,9 % ($p < 0,05$ в обох випад- ках). Різко знижений вміст лак- тобактерій, частка яких ста- новила від 0 до 98,6 %. Вели- чина ЗБМ варіювала від 4,5 до

8,0 lg GE/зразок (медіана 7,5), ПНБ дорівнював 1,8 lg GE/зразок (перевищив показник у 1-й групі в 15,5 рази і в 2-й групі — у 3,1 разу; $p < 0,05$ в обох ви- падках). Абсолютна кількість ентеробактерій порівняно з 2-ю групою не змінилася. Від- значено, що у більшості хворих (95,7 %) їх вміст перевищував 10^4 (медіана для ентеробактерій 5,1 lg GE/зразок). У 3-й групі діагностовано значну кількість стрептококів — на 81,8 і 71,8 % ($p < 0,05$ в обох випадках) біль- ше, ніж у 1-й і 2-й групах відпо- відно.

Необхідно зазначити, що кіль- кість *Eubacterium spp.* переви- щувала показник не тільки у 1-й групі, але й у 2-й (на 26,7 %; $p < 0,05$), а медіана для *Mobilun- cus spp.* + *Corynebacterium spp.* становила 103,2; для *Eubacteri- um spp.* — 103,5. З меншою час- тототою виявлялися *Gardnerella vaginalis* + *Prevotella bivia* + *Porphyromonas spp.* — 69,2 %. Вміст *Atopobium vaginalis* і *Pepto- streptococcus spp.* перевищував показники 1-ї групи в 4,8 і 3,6 ра- зу відповідно ($p < 0,05$). *Mega- sphaera spp.* + *Veillonella spp.* + *Dialister spp.* та *Lachnobacterium spp.* + *Clostridium spp.* діагносто- вано у 51,3 і 37,6 % пацієток, що перевищує вміст даної мікро- флори не тільки у 1-й, але і в 2-й групі (у 2,6 разу; $p < 0,05$). У 39,3 % жінок їх абсолютний вміст був більше 10^4 . *Ureaplasma urealyti- cum* + *parvum* виявлено у 45,3 % випадків. Появу *Mycoplasma ho- minis* + *genitalium* у 3-й групі від- значено в 11,1 % випадків, при цьому їх вміст вище 10^4 зафік- совано у 6,8 % жінок. Дріжджо- подібні гриби траплялися з тією ж частотою, що і в інших гру- пах (80,3 % випадків).

Таким чином, для 3-ї групи характерне ще більше, ніж в інших групах жінок, зниження ЗБМ, кількості лактобактерій

при збільшенні стафіло- та стрептококів і облигатних анаеробів. Виявлені позитивні кореляційні зв'язки між ЗБМ і вмістом лактобактерій (+0,67; $p < 0,05$) та між показниками вмісту факультативних і облигатних анаеробів свідчать про пригнічення ростового впливу на біоценоз піхви. Це, у свою чергу, підтверджується численними позитивними зв'язками мікоплазм з анаеробами. Дані кореляційного аналізу показали, що з поглибленням ступеня дисбіозу збільшуються кількість і сила позитивних зв'язків УПМ. Можна припустити, що при бактеріальному вагінозі ця мікрофлора набуває властивості самопідтримки та прогресивної самостимуляції. Сімейство кандид кореляційних залежностей не утворювало в усіх трьох досліджуваних групах жінок.

Висновки

1. За умов нормоценозу серед факультативно-анаеробної флори піхви переважають ентеробактерії, а облигатно-анаеробної — *Mobiluncus spp.* + *Corynebacterium spp.* і *Eubacterium spp.* Представники видів *Sneathia spp.* + *Leptotrihia spp.* + *Fusobacterium spp.* і *Mycoplasma hominis*

+ *genitalium* при нормоценозі відсутні.

2. Для дисбіозу I ступеня характерне зниження ЗБМ і кількості лактобактерій на тлі збільшення вмісту анаеробів, у тому числі *Sneathia spp.* + *Leptotrihia spp.* + *Fusobacterium spp.* і *Mycoplasma hominis* + *genitalium*.

3. При дисбіозі II ступеня зафіксовані найменші показники ЗБМ і лактобактерій при значному збільшенні абсолютної кількості стрептококів й облигатних анаеробів. За даними кореляційного аналізу виявлено, що з поглибленням ступеня дисбіозу зменшується пряма залежність ЗБМ і кількості лактобактерій при збільшенні кількості та сили позитивних зв'язків показників УПМ (але не дріжджоподібних грибів), що свідчить про процеси самопідтримки та стимуляції при бактеріальному вагінозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Биоценоз влагалища с точки зрения количественной полимеразной цепной реакции: что есть норма?* / Е. С. Ворошилина, А. В. Тумбинская, А. Е. Донников [и др.] // Акушерство и гинекология. – 2011. – № 1. – С. 57–65.
2. *Мавзютов А. Р.* Бактериальный вагиноз: этиопатогенетические аспекты / А. Р. Мавзютов, К. Р. Бондарен-

ко, В. М. Бондаренко // ЖМЭИ. – 2007. – № 6 (33). – С. 93–100.

3. *Тихомиров А. Л.* Бактериальный вагиноз: некоторые аспекты этиологии, патогенеза, клиники, диагностики и лечения / А. Л. Тихомиров, Ч. Г. Олейник // Гинекология. – 2004. – Т. 2. – С. 62–65.

4. *Болдырева М. Н.* Фемофлор: исследование биоценоза урогенитального тракта у женщин методом ПЦР с детекцией результатов в режиме реального времени: метод. пособие для лаборантов / сост.: М. Н. Болдырева, А. Е. Донников, Л. В. Тумбинская; Ин-т иммунологии ФМБА России. – М., 2010. – 42 с.

5. *Характеристика биоты урогенитального тракта у женщин репродуктивного возраста методом ПЦР в режиме реального времени* / М. Н. Болдырева, Е. В. Липова, Л. П. Алексеев [и др.] // Журнал акушерства и женских болезней. – 2009. – Т. LVIII, вып. 6. – С. 36–42.

6. *Macklaim J. M.* Comparative meta-RNA-seq of the vaginal microbiota and differential expression by *Lactobacillus iners* in health and dysbiosis / J. M. Macklaim, A. D. Fernandes, J. M. Di Bella [et al.] // Microbiome. – 2013, Apr. 12. – Vol. 1 (1). – P. 12.

7. *Nugent R. P.* Reliability of diagnosing bacterial vaginosis in improved by a standardized method of gram stain interpretation / R. P. Nugent, M. A. Krohn, S. L. Hiller // J. Clin. Microbiol. – 1991. – Т. 29, N 2. – P. 297–301.

8. *Ravel J.* Daily temporal dynamics of vaginal microbiota before, during and after episodes of bacterial vaginosis / J. Ravel, R. M. Brotman, P. Gajer // Microbiome. – 2013. – Vol. 2, N 1 (1). – P. 1–29.

УДК 618.15-002:616-093-/098

О. А. Грузевський, М. П. Владимірова

РЕЗУЛЬТАТИ КОМПЛЕКСНОГО БАКТЕРІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВМІСТУ ПІХВИ ЗА УМОВ БАКТЕРІАЛЬНОГО ВАГІНОЗУ

З метою визначення кількісного та якісного складу умовно-патогенної мікрофлори вмісту піхви при неспецифічному бактеріальному вагінозі з використанням полімеразної ланцюгової реакції обстежено 298 жінок від 16 до 64 років. За умов нормоценозу з переважанням ентеробактерій індекс умовно-патогенної мікрофлори становив 3 lg GE/зразок, а кількість умовно-патогенних мікроорганізмів не перевищувала $10^{4,5}$ при відсутності мікоплазм. Водночас при дисбіозі I та II ступеня індекс умовно-патогенної мікрофлори становив від 3 до 1 та менше 1 lg GE/зразок відповідно. Також діагностовано значне зниження загальної бактеріальної маси та лактобацил (більш виражені при дисбіозі II), появу мікоплазм за умов майже незмінного вмісту кандид.

Ключові слова: бактеріальний вагіноз, полімеразна ланцюгова реакція, нормоценоз, дисбіоз.

UDC 618.15-002:616-093-/098

О. А. Грузевский, М. П. Владимірова

THE RESULTS OF COMPLEX BACTERIOLOGICAL EXAMINATION OF VAGINAL SECRETION IN BACTERIAL VAGINOSIS

In order to determine qualitative and quantitative content of vaginal secretion in non-specific bacterial vaginosis 298 women aged from 16 to 64 were examined. PCR was used for this examination. In normocenosis and enterobacteria prevalence index of conditionally-pathogenic microflora wasn't more than 3 lg GE/sample, and quantity of conditionally-pathogenic microorganisms wasn't more than $10^{4,5}$ in the absence of mycoplasmas. In dysbiosis of I and II degree index of conditionally-pathogenic microflora was from 3 to 1 and less than 1 lg GE/sample correspondingly; valuable decreasing of general bacterial mass was diagnosed. Simultaneously, decreasing of *Lactobacillus* quantity (more expressed in dysbiosis-II) appearance of mycoplasmas under condition of constant level of *Candida* was revealed.

Key words: bacterial vaginosis, PCR, normocenosis, dysbiosis.